

สภาพปัญหาการพัฒนากลุ่มอาชีพทอเสื่อผือตามแนวคิดวิสาหกิจชุมชน PROBLEM CONDITIONS IN THE DEVELOPMENT OF COARSE BULRUDH WEAVING MAT GROUPS BASED ON THE COMMUNITY ENTERPRISE CONCEPT

อุทุมพร หลอดโค

Uthumporn Lordko

สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร สกลนคร 47000

Program in Community Development, Faculty of Humanities and Social Sciences,

Sakon Nakhon Rajabhat University, Sakon Nakhon 47000, Thailand

*Corresponding Author: E-mail: uthumporn@snru.ac.th

รับบทความ 6 ธันวาคม 2565 แก้ไขบทความ 2 มีนาคม 2566 ตอรับบทความ 8 มีนาคม 2566 เผยแพร่บทความ มีนาคม 2567

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาสภาพปัญหาของการพัฒนาอาชีพทอเสื่อผือ ตามแนวคิดวิสาหกิจชุมชน กรณีศึกษานานบอน ตำบลนาโพธิ์ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับสมาชิกกลุ่มอาชีพทอเสื่อผือ ทำการสนทนากลุ่มร่วมกับผู้นำชุมชน ผู้แทนจากสำนักงานพัฒนาชุมชนประจำอำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร จำนวน 20 ราย และวิธีการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาและวิเคราะห์เชิงพรรณนา

ผลการวิจัย พบว่า สภาพปัญหาของการพัฒนาอาชีพทอเสื่อผือ มีลักษณะการรวมกลุ่มของผู้ทอเสื่อผือแบบไม่เป็นทางการ และได้รับการส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มจากองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และได้รับการคำแนะนำจากหน่วยงานภาครัฐ สำหรับปัญหาการจัดการกลุ่มอาชีพทอเสื่อผือ ประกอบด้วย การจัดการกลุ่ม การวางแผนการผลิต การจัดการการผลิต การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การตลาด การประชาสัมพันธ์ การเงินและการจัดทำบัญชี

คำสำคัญ: สภาพปัญหา, การพัฒนาอาชีพ, การทอเสื่อผือ

ABSTRACT

The objective of this research article was to investigate the problem conditions in the development of coarse bulrush weaving mat groups based on the community enterprises concept, focusing on Ban Bon in Na Pho Sub-district, Kusuman District, Sakon Nakhon Province. With the qualitative research method, the data collection was employed through in-depth interviews with members of the coarse bulrush weaving mat groups. Group discussions and participant observation methods were also conducted with community leaders, and 20 representatives from the Community Development Office in Kusumal District, Sakon Nakhon Province to analyze content data and conduct descriptive analysis.

The results revealed that the problem conditions in the development of coarse bulrush weaving mat groups, stemming from the informal establishment of coarse bulrush weavers. These groups were established through the support of local administrative organizations and recommendations from government entities. Management challenges within the coarse bulrush weaving groups encompassed various aspects, including group management, production planning, production management, product development, marketing, public relations, as well as financing, and accounting management.

Keywords: Problem Conditions, Career Development, Coarse Bulrush Weaving Mats

บทนำ

การพัฒนากลุ่มอาชีพในชุมชนท้องถิ่นมุ่งส่งเสริมการพัฒนาตามแนวคิดวิสาหกิจชุมชน ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (One Tambon One Product) หรือ OTOP (กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, 2564) โดยใช้การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น การจัดการความสัมพันธ์ระหว่างคน และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างสร้างสรรค์ เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน นำมาซึ่งการสร้างรายได้ สร้างอาชีพ ช่วยกระตุ้นระบบเศรษฐกิจชุมชน ยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทั้งนี้ แนวทางการพัฒนาดังกล่าวจึงถูกหยิบยกมาใช้ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ด้วยการรวมกลุ่มคนที่มีความต้องการสร้างงาน สร้างรายได้เพิ่มให้กับครอบครัว มีลักษณะการดำเนินงานของกลุ่มธุรกิจชุมชนขนาดเล็กเกิดขึ้นในชุมชนอย่างมากมาย พร้อมทั้งสร้างความเชื่อมั่นว่าวิสาหกิจชุมชนมีความสำคัญในการกระจายโอกาสสำหรับการประกอบอาชีพเพื่อสร้างฐานรากของเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคง ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ (กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม, 2565)

บริบทบ้านบอน ตำบลนาโพธิ์ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร เป็นชุมชนเกษตรกรรมที่มีวิถีชีวิตแบบเรียบง่าย และมีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านงานหัตถกรรม เช่น การจักสาน การทอผ้า และการทอเสื่อ ทั้งนี้ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นทุนชุมชน สามารถนำมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์สินค้าและบริการ แต่ชุมชนไม่ได้เห็นความสำคัญกับการส่งเสริมเพื่อพัฒนาทักษะทางด้านอาชีพเหล่านี้อย่างต่อเนื่อง สาเหตุมาจากชุมชนยังขาดความรู้ในการรวมกลุ่มอาชีพ ขาดทักษะการพัฒนาและออกแบบผลิตภัณฑ์ให้มีความหลากหลายและทันสมัย จึงทำให้สินค้าชุมชนไม่เป็นที่ต้องการของท้องตลาด ซึ่งพบเห็นได้โดยทั่วไปของชุมชนแต่อย่างไรก็ดี ตั้งแต่ พ.ศ. 2560 บางครัวเรือนยังคงเลือกประกอบอาชีพเสริมเหล่านี้เพื่อหารายได้เลี้ยงชีพ มีการรวมกลุ่มทำอาชีพเสริมในช่วงหลังฤดูการเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตร เพื่อมาผลิตสินค้าชุมชนด้วยการทอเสื่อจากต้นผือ ซึ่งเป็นภาพสะท้อนที่เห็นจนจินตนาจนถึงปัจจุบัน เนื่องด้วยวิถีของชุมชนนิยมยังคงนิยมเก็บต้นผือที่เป็นวัชพืชตามแหล่งน้ำธรรมชาติ และตามพื้นที่แปลงเกษตรที่มีน้ำขังในช่วงฤดูฝน เพื่อนำมาใช้เป็นวัตถุดิบหลักสำหรับการผลิตเสื่อในช่วงเวลาดังกล่าวเพื่อไว้ใช้สอยในครัวเรือน และมีการจำหน่ายภายในชุมชนท้องถิ่น จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน พบว่า ชุมชนแห่งนี้ยังประสบกับความท้าทายหลายประการในการจัดตั้งเป็นกลุ่มอาชีพ อาทิ ขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการรวมกลุ่มและการบริหารจัดการกลุ่ม ขาดงบประมาณการสนับสนุน ขาดอุปกรณ์ในการผลิตเสื่อ (พิมพ์ทอเสื่อ) ขาดความรู้ด้านการย้อมสีธรรมชาติ ขาดทักษะการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ เป็นต้น ซึ่งข้อจำกัดเหล่านี้เป็นความท้าทายต่อหน่วยงานเพื่อสนับสนุนและช่วยเหลือสำหรับการส่งเสริมอาชีพของคนในชุมชน เพื่อแสวงหาแนวทางในการพัฒนากลุ่มอาชีพของผู้ทอเสื่อจากต้นผือในชุมชนดังกล่าว

ดังนั้น จากสถานการณ์ข้างต้นสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการศึกษาสภาพปัญหาของการประกอบอาชีพทอเสื่อผือเพื่อพัฒนาและส่งเสริมการจัดการกลุ่มอาชีพทอเสื่อผือของคนในชุมชน ส่งเสริมการมีส่วนร่วมและเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน อีกทั้งยังช่วยเพิ่มขีดความสามารถและพัฒนาศักยภาพชุมชนท้องถิ่นให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ และเรียนรู้การจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างสร้างสรรค์ รวมถึงองค์ความรู้ที่ได้รับการวิจัยครั้งนี้สามารถนำมาใช้ประโยชน์ต่อการวางแผนการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนในบริบทของชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาของการพัฒนากลุ่มอาชีพทอเสื่อผือตามแนวคิดวิสาหกิจชุมชน กรณีศึกษาบ้านบอน ตำบลนาโพธิ์ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร

นิยามศัพท์เฉพาะ

การพัฒนากลุ่มอาชีพทอเสื่อผือ หมายถึง การส่งเสริมการรวมกลุ่มอาชีพและการพัฒนากลุ่มอาชีพ กรณีศึกษาบ้านบอน ตำบลนาโพธิ์ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนครให้เกิดความมั่นคงและยั่งยืน

แนวคิดวิสาหกิจชุมชน หมายถึง แนวทางการดำเนินการของกลุ่มอาชีพทอเสื่อผือที่ครอบคลุมการจัดการกลุ่ม ทั้ง 9 ด้าน ได้แก่ การจัดตั้งกลุ่ม การจัดการกลุ่ม การวางแผนการผลิต การจัดการผลิต การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การตลาด การประชาสัมพันธ์ การเงิน และการจัดทำบัญชี

หลักการ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาสภาพปัญหาการพัฒนาชุมชนกลุ่มอาชีพทอเสื่อผือตามแนวคิดวิสาหกิจชุมชน ผู้วิจัยได้ทบทวนแนวคิดที่เกี่ยวข้องประกอบด้วย

1. แนวคิดการพัฒนาอาชีพ เป็นการดำเนินงานของกรมการพัฒนาชุมชน เพื่อการส่งเสริมการจัดตั้งและรวมกลุ่มอาชีพครัวเรือน เพื่อให้ชุมชนมีรายได้และสามารถพึ่งพาตนเองได้ ช่วยฟื้นฟูระบบเศรษฐกิจชุมชนฐานรากของประเทศให้มีความเข้มแข็ง ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นด้วยการมีรายได้จากการประกอบอาชีพ ทั้งนี้ หน่วยงานดังกล่าวได้ดำเนินงานตามแนวคิดการพัฒนาอาชีพภายใต้โครงการสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และสอดคล้องกับการขับเคลื่อนโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ เพื่อให้ประชาชนในชุมชนมีความพร้อมในการรวมกลุ่มประกอบอาชีพ (กรมการพัฒนาชุมชน, 2560) ทั้งนี้ การพัฒนาอาชีพจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีการรวมกลุ่มคน กลุ่ม หรือ องค์กรชุมชน” ถือเป็น กลไกที่สำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืน โดยมีรูปแบบของการรวมตัวกันทางสังคมที่สามารถใช้ในการถ่วงดุลระหว่างอำนาจรัฐ และอำนาจเงิน ด้วยการรวมตัวกันของชาวบ้านตั้งแต่ 2 คน ขึ้นไป ซึ่งเรียกว่า “องค์กรชุมชน องค์กรประชาชน องค์กรชาวบ้าน หรือกลุ่มสนใจ” ซึ่งมีเป้าหมายของการรวมกลุ่มองค์กรชุมชนเพื่อ ร่วมกันแก้ไขปัญหาของชุมชน มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก มีบรรทัดฐานทางสังคมที่กลุ่ม กำหนดขึ้นมาเพื่อให้สมาชิกถือปฏิบัติ มีความสามัคคี ความผูกพัน และมีการแสดงพฤติกรรมตามบทบาทหน้าที่สมาชิกตามโครงสร้างของกลุ่ม โดยลักษณะกลุ่มที่พึ่งตนเองได้ด้วยการมีผู้นำที่ดี สมาชิกมีความเต็มใจทำงานเพื่อให้การดำเนินงานของกลุ่มบรรลุเป้าหมาย มีวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ชัดเจนสามารถปฏิบัติได้จริง พร้อมทั้งส่งเสริมความร่วมมือของสมาชิกภายในกลุ่ม ส่งเสริมการตัดสินใจและมีส่วนร่วมในการวางแผนควบคุมและติดตามการทำงานซึ่งกันและกันอันเป็นการพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็งในอนาคต

2. แนวคิดวิสาหกิจชุมชน เป็นแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเศรษฐกิจและสร้างความยั่งยืนของประเทศไทย ดังจะเห็นได้จากการส่งเสริมและพัฒนาธุรกิจอุตสาหกรรมให้เติบโตและแข่งขันได้ อาทิ การพัฒนาขีดความสามารถของผู้ประกอบการ การเพิ่มศักยภาพในการดำเนินธุรกิจของวิสาหกิจ และการส่งเสริมพัฒนาการรวมกลุ่มและเชื่อมโยงการพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรม พร้อมทั้งมุ่งส่งเสริมและพัฒนาอุตสาหกรรมเชิงสร้างสรรค์จากการใช้ภูมิปัญญา และนวัตกรรมที่เชื่อมโยงกับรากฐานทางวัฒนธรรม ประกอบกับการสนับสนุนปัจจัยที่เอื้อต่อการประกอบธุรกิจอุตสาหกรรมเพื่อเพิ่มโอกาสในการประกอบธุรกิจอุตสาหกรรม (กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม, 2565) ด้วยการส่งเสริมการใช้ทุนชุมชน ได้แก่ ทุนทางชีวภาพ (ทรัพยากรธรรมชาติ) ทุนทางสังคม (แรงงาน) และทุนทางวัฒนธรรม (ภูมิปัญญาท้องถิ่น) ในแต่ละพื้นที่มาประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตประจำวันและสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์และบริการ สร้างรายได้แก่ครอบครัวและชุมชนอันเป็นหลักสำคัญของการประยุกต์ใช้แนวคิด “วิสาหกิจชุมชน” ในการเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานรากและความเข้มแข็งของชุมชน โดยเป้าหมายสำคัญของวิสาหกิจชุมชน คือ การมุ่งสร้าง “ความพอเพียง” ที่มีระดับการดำเนินการ 3 ระดับ คือ ระดับครัวเรือน มุ่งเน้นการพึ่งพาตนเองทำกินทำใช้ในระดับครัวเรือนในลักษณะหลากหลายลดรายจ่ายและลดภาวะพึ่งพิงจากภายนอกชุมชนเป็นสำคัญ ระดับชุมชนและเครือข่าย เป็นการดำเนินการโดยครอบครัวหรือกลุ่มซึ่งมีการซื้อขายแลกเปลี่ยนผลิตภัณฑ์ในระดับชุมชนหรือเครือข่าย ก่อเกิดระบบการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันในชุมชนและเครือข่าย และระดับธุรกิจ อันเป็นผลมาจากส่วนต่างที่เหลือจากการอุปโภคบริโภคในระดับครัวเรือน ชุมชน และเครือข่าย และนำมาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของผู้บริโภคของภายนอกชุมชนและเครือข่าย (วิภาวี ฤกษ์ฤกษ์, 2559) ซึ่งเป็นแนวทางการดำเนินการของวิสาหกิจชุมชนเพื่อพัฒนาธุรกิจและผลิตภัณฑ์สู่การเป็นเศรษฐกิจพอเพียงขั้นก้าวหน้า ทั้งนี้ ขั้นตอนในการดำเนินการตามแนวคิดวิสาหกิจชุมชนมีทั้งหมด 9 ด้าน ได้แก่

- 1) การจัดตั้งกลุ่ม หมายถึง แนวทางการความเป็นมาของการริเริ่มรวมตัวกันเป็นกลุ่ม
- 2) การจัดการกลุ่ม หมายถึง การดำเนินการของกลุ่มเกี่ยวกับการกำหนดบทบาทหน้าที่ และการปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายของสมาชิกกลุ่ม
- 3) การวางแผนการผลิต หมายถึง การดำเนินการเกี่ยวกับการวางแผนการกำหนดระยะเวลาและรายละเอียดเกี่ยวกับกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการผลิตเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติต่อไปและการจัดทำแผนธุรกิจ (หมายเหตุ การจัดทำแผนธุรกิจ หมายถึง การดำเนินการเกี่ยวกับการกำหนดแผนต่าง ๆ อันเกี่ยวข้องกับการเขียนแผนธุรกิจเพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดทิศทางการดำเนินการของกลุ่ม ได้แก่ องค์กรและการจัดการ แผนการผลิต แผนการตลาด และแผนการเงิน)
- 4) การจัดการการผลิต หมายถึง การจัดการด้านวัตถุดิบ การออกแบบการผลิตโดยพิจารณากระบวนการห่วงโซ่อุปทาน (Supply Chain) เพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ
- 5) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ หมายถึง การเพิ่มมูลค่าให้แก่ผลิตภัณฑ์ ได้แก่ การแปรรูปผลิตภัณฑ์ การออกแบบบรรจุภัณฑ์ และการเขียนตำนานผลิตภัณฑ์
- 6) การตลาด หมายถึง การดำเนินการเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ (Product) ราคา (Price) ช่องทางการจำหน่าย (Place) และการส่งเสริมการขาย (Promotion)

7) การประชาสัมพันธ์ หมายถึง การดำเนินการเกี่ยวกับการเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มและผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ของกลุ่มในรูปแบบต่าง ๆ

8) การเงิน หมายถึง การดำเนินการเกี่ยวกับการได้มา การเก็บรักษาและการใช้จ่ายเงินของกลุ่มอย่างเป็นระบบ

9) การจัดทำบัญชี หมายถึง การดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับการจดบันทึกรายรับ รายจ่าย และหนี้สินของกลุ่มอย่างเป็นระบบ

อนึ่ง จากการทบทวนแนวคิดดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยได้นำมาใช้ประโยชน์ต่อการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัญหาของการพัฒนากลุ่มอาชีพทอเสื่อผือตามแนวคิดวิสาหกิจชุมชน กรณีศึกษานบ้านบอน ตำบลนาโพธิ์ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการทบทวนแนวคิดที่เกี่ยวข้อง คือ “แนวคิดการพัฒนาอาชีพ” เป็นการส่งเสริมการรวมกลุ่มอาชีพและการพัฒนากลุ่มอาชีพให้เกิดความมั่นคงและยั่งยืน โดยได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อสนับสนุนให้กิจกรรมของกลุ่มอาชีพสามารถดำเนินการได้และเกิดความสำเร็จ “แนวคิดวิสาหกิจชุมชน” เป็นการดำเนินการที่ครอบคลุมการจัดการกลุ่ม ทั้ง 9 ด้าน ได้แก่ การจัดตั้งกลุ่ม การจัดการกลุ่ม การวางแผนการผลิต การจัดการผลิต การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การตลาด การประชาสัมพันธ์ การเงิน และการจัดทำบัญชี เพื่อส่งเสริมให้กลุ่มสามารถวางแผนดำเนินการบริหารจัดการกลุ่มให้เกิดความยั่งยืนในการจัดการกลุ่มต่อไปในอนาคต และ “แนวคิดการทอเสื่อผือ” เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ถูกนำมาพัฒนาบนฐานของการใช้ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนอย่างชาญฉลาด ด้วยการนำ “ต้นผือ” ที่เป็นพืชชนิดหนึ่งที่ขึ้นในพื้นที่น้ำท่วมขังตามแปลงเกษตรและแหล่งน้ำตามธรรมชาติ นิยมตัดเอาเฉพาะลำต้นแล้วนำมาผึ่งแดดให้แห้ง จากนั้นจึงย้อมสีตามที่ต้องการแล้วใช้อุปกรณ์หรือเครื่องมือ ได้แก่ เส้นผือ กรรไกร เชือก ไนลอน ฟืมทอเสื่อ โขงทอเสื่อ ไม้สอ และสีย้อม นำมาทอเป็นผืนเสื่อ อันเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นทางด้านหัตถกรรมที่ได้รับการสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่นของชุมชนท้องถิ่นในภาคอีสาน

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้นำแนวคิดดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เพื่อศึกษาสภาพปัญหาของการพัฒนากลุ่มอาชีพทอเสื่อผือตามแนวคิดวิสาหกิจชุมชน กรณีศึกษานบ้านบอน ตำบลนาโพธิ์ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร เพื่อเป็นองค์ความรู้พื้นฐานสำหรับนำไปใช้ประโยชน์ต่อการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชน ส่งเสริมการดำเนินการและจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอย่างมีส่วนร่วมช่วยฟื้นฟูระบบเศรษฐกิจชุมชนให้เข้มแข็งและสามารถพึ่งพาตนเองได้ (ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย)

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย

การกำหนดกลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูล

การวิจัยในครั้งนี้จำแนกผู้ให้ข้อมูลออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

1. ผู้ให้ข้อมูลระดับครัวเรือน ได้แก่ ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านบอน ตำบลนาโพธิ์ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร ในการนี้ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์เจาะลึกและเก็บข้อมูลจากผู้ทอเสื่อผืน และประชาชนผู้สนใจทั่วไป ทั้งนี้ ได้ทำการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง ซึ่งพิจารณาข้อมูลเบื้องต้นจากผู้นำชุมชน เพื่อทำการคัดเลือกผู้ทอเสื่อและผู้สนใจประกอบอาชีพทอเสื่อที่มีทักษะความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับกระบวนการผลิตเสื่อผืน มีอายุเฉลี่ยตั้งแต่ 20 ปีขึ้นไป เพื่อสัมภาษณ์เก็บข้อมูลเชิงลึก และทำการสนทนากลุ่มจากผู้ให้ข้อมูลเหล่านี้ เพื่อการศึกษาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้างต้น

2. ผู้ให้ข้อมูลระดับชุมชน คือ ผู้ให้ข้อมูลระดับชุมชนที่สามารถให้ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับชุมชน ได้แก่ ผู้นำชุมชน ปรมาจารย์ชุมชน ผู้อาวุโส ผู้แทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติหมู่บ้าน ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่หมู่บ้าน สภาพทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม อีกทั้งยังให้ข้อมูลความรู้ที่สะท้อนให้เห็นถึงสภาพปัญหา อุปสรรค และศึกษาแนวทางการจัดการกลุ่มอาชีพทอเสื่อผืนตามแนวคิดวิสาหกิจชุมชนของบ้านบอน ตำบลนาโพธิ์ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

1. แนวทางสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview Guideline) เพื่อใช้เป็นแนวทางของการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับสภาพปัญหาของการพัฒนากลุ่มอาชีพทอเสื่อผืน กรณีศึกษาบ้านบอน ตำบลนาโพธิ์ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร

2. แนวทางการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion Guideline) เพื่อใช้เป็นแนวทางการสนทนากลุ่มผู้ทอเสื่อผืนสำหรับการค้นหาประเด็นสภาพปัญหา และอุปสรรคต่อแนวทางการจัดการกลุ่มอาชีพ ทั้ง 9 ด้าน (การจัดตั้งกลุ่ม การจัดการกลุ่ม การวางแผนการผลิต การจัดการผลิต การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การตลาด การประชาสัมพันธ์ การเงินและการจัดทำบัญชี) แบ่งกลุ่มการสนทนา จำนวนกลุ่มละ 5-15 ราย

3. แนวทางการสังเกตการณ์ (Observation Guideline) ใช้เป็นแนวทางสำหรับการสังเกตเพื่อสังเกตพฤติกรรมของผู้ทอเสื่อและผู้สนใจทั่วไปที่ต้องการรวมกลุ่มอาชีพดังกล่าว และพิจารณาถึงข้อมูลที่ได้จากปรากฏการณ์ให้มีความสมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ด้วยแนวทางการสังเกตแบบมีส่วนร่วม เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของคนในชุมชน และสังเกต บรรยากาศการมีส่วนร่วมและกิริยาท่าทางของผู้ทอเสื่อในการร่วมกิจกรรมทางสังคมของชุมชน

วิธีรวบรวมข้อมูล

สำหรับวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร และองค์การบริหารส่วนตำบลนาโพธิ์ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร เพื่อขออนุญาตลงพื้นที่ในการทำวิจัย และดำเนินการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับข้อมูลบริบทชุมชนของบ้านบอน ตำบลนาโพธิ์ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร จากนั้นจึงทำการเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มเป้าหมาย คือ เจ้าหน้าที่จากสำนักงานพัฒนาชุมชน เจ้าหน้าที่จากองค์การบริหารส่วนตำบล สมาชิกกลุ่มผู้ทอเสื่อ รวม 20 ราย ด้วยการใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสนทนากลุ่ม และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมตามแนวทางของการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้กำหนดการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยด้วยวิธีการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation Techniques) ซึ่งผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญหลายกลุ่ม (กลุ่มผู้ประกอบอาชีพทอเสื่อผืน กลุ่มประชาชนผู้สนใจทั่วไป กลุ่มเจ้าหน้าที่จากองค์การบริหารส่วนตำบลนาโพธิ์ และเจ้าหน้าที่จากสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร) โดยมีการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลแบบรายวันในแต่ละครั้งของการสัมภาษณ์ มีการตรวจสอบด้วยการใช้ประเด็นคำถามเดิมสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในเวลาที่แตกต่างกัน เพื่อตรวจสอบข้อสรุปของผลการวิจัยที่พบและการตีความผลการวิจัยเชิงพรรณนา

ทั้งนี้ บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัย เรื่อง “แนวทางการจัดการกลุ่มอาชีพทอเสื่อผืน: กรณีศึกษาบ้านบอน ตำบลนาโพธิ์ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร” (The Management guidelines for Coarse Bulrush Woven Mat Group: A case study of Ban Bon Na Pho Sub-district, Kusuman District Sakon Nakhon Province) ได้ผ่านการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร หมายเลขสำคัญโครงการ COA No.001-2565 IEC.No. HE64-206

ผลการวิจัยและการอภิปรายผล

จากการเก็บข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับสภาพปัญหาของการพัฒนาอาชีพทอเสื่อผืนตามแนวคิดวิสาหกิจชุมชน กรณีศึกษาบ้านบอน ตำบลนาโพธิ์ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร พบว่า ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 8 ราย เพศชาย จำนวน 2 ราย อายุระหว่าง 20–65 ปี มีระดับการศึกษาชั้นประถมศึกษา–ระดับปริญญาตรี เจ้าหน้าที่จากสำนักงานพัฒนาชุมชน จำนวน 3 ราย เจ้าหน้าที่จากองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 3 ราย ผู้นำชุมชน จำนวน 2 ราย ปราชญ์ชุมชน จำนวน 2 ราย รวมทั้งหมด จำนวน 20 ราย สามารถนำเสนอผลการวิจัย ดังนี้

สภาพปัญหาการพัฒนาอาชีพทอเสื่อผืนตามแนวคิดวิสาหกิจชุมชน กรณีศึกษาบ้านบอน ตำบลนาโพธิ์ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร

ผลการวิจัย พบว่า สภาพปัญหาการพัฒนาอาชีพทอเสื่อผืน กรณีศึกษาบ้านบอน ตำบลนาโพธิ์ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนครนั้น มีการดำเนินการตามแนวคิดวิสาหกิจชุมชน ซึ่งสามารถสรุปได้ ดังนี้

1. การจัดตั้งกลุ่ม จากการสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์เชิงลึก ตลอดจนการสังเกตแบบมีส่วนร่วมกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญดังกล่าว เกี่ยวกับสภาพปัญหาและอุปสรรคต่อการดำเนินการจัดตั้งกลุ่ม พบว่า การริเริ่มรวมตัวกันเป็นกลุ่มอาชีพในหมู่บ้านบอน ตำบลนาโพธิ์ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนครนั้น มีวัตถุประสงค์ในการรวมกลุ่มกัน 2 ลักษณะ คือ **ชุมชนต้องการมีรายได้เสริมจากการประกอบอาชีพเสริม** กล่าวคือ เกิดจากการที่ชาวบ้านมีความต้องการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ หลังจากการว่างเว้นจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ด้วยการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านงานหัตถกรรมการจักสานมาใช้ในการผลิตเสื่อ สรรสร้างและพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชน และ **การส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มจากผู้นำชุมชน** นั่นก็คือ การที่ชุมชนได้รับการส่งเสริมอาชีพจากองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นได้ให้ความสำคัญของการส่งเสริมศักยภาพของชุมชนด้วยการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทอเสื่อผืนที่ใกล้สูญหาย และขาดการถ่ายทอดองค์ความรู้ เป็นการสร้างอาชีพ สร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน จึงได้มีการส่งเสริมการรวมตัวกันจัดตั้งเป็นกลุ่มอาชีพขึ้น

อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าเสียดายอย่างยิ่งเนื่องจากการรวมกลุ่มของการประกอบอาชีพทอเสื่อผืนนี้ได้รับความนิยมในชุมชนไม่มากนัก และยังมีสภาพปัญหาที่สำคัญของการจัดการกลุ่ม นั่นก็คือ **ปัญหาการขาดแคลนอุปกรณ์ (กี่ทอเสื่อ)** ไม่มีเงินทุนเพียงพอที่จะจัดหาอุปกรณ์ดังกล่าวเพื่อไว้ใช้ และผู้ที่ทอเสื่อขาดทักษะความรู้ในการออกแบบลวดลายของเสื่อ จึงทำให้ผลิตภัณฑ์ไม่มีความหลากหลาย ไม่ทันสมัย จึงไม่เป็นที่น่าสนใจของผู้บริโภค ประกอบกับ**ปัญหาการขาดผู้นำในการจัดตั้งกลุ่ม** ชุมชนยังไม่สามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลของการจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้อย่างถูกต้อง จึงทำให้การขับเคลื่อนดังกล่าวไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ถึงแม้ว่าจะได้รับคำแนะนำจากสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ เพื่อช่วยเหลือส่งเสริมความรู้เพื่อบริหารจัดการกลุ่ม การออกแบบลวดลาย การแปรรูป และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ตลอดจนการช่วยเหลือในด้านการตลาด จัดหาช่องทางเพื่อจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม แต่ก็ยังไม่ประสบความสำเร็จในการดำเนินการ เนื่องจากยังขาดผู้นำกลุ่มที่มีความเสียสละ และขาดการดำเนินการอย่างต่อเนื่องจึงทำให้กลุ่มดังกล่าวไม่สามารถขับเคลื่อนได้

2. การจัดการกลุ่ม พบว่า สภาพปัญหาของการจัดการกลุ่มทอเสื่อนั้นมีสาเหตุมาจากการไม่จัดตั้งกลุ่มแบบเป็นทางการ ทำให้กลุ่มมีรูปแบบการจัดการกลุ่มไร้ระเบียบ ส่งผลให้ไม่มีการวางแผนการจัดการกลุ่มที่ถูกต้อง ไม่มีโครงสร้างกลุ่มที่ชัดเจน ทำให้ไม่มีการวางแผนการทำงานอย่างเป็นระบบ แต่ในทางกลับกัน พบว่า กลุ่มมีการปฏิบัติการร่วมกันในกรณีที่มีการเข้าร่วมงานแสดงสินค้าที่หน่วยงานภาครัฐจัดขึ้น ทางกลุ่มได้มีการทำงานร่วมกัน และได้มีการประสานกันอย่างเต็มที่ในการวางแผนการผลิตเพื่อให้มีสินค้าเพียงพอ เช่น การรวมตัวกันของสมาชิกเพื่อทอเสื่อในแต่ละครัวเรือน และการนำผลิตภัณฑ์มารวมกันเพื่อนำไปจัดแสดงสินค้าและจำหน่าย ทั้งนี้สภาพปัญหาการจัดการกลุ่มในลักษณะนี้มีการดำเนินการภายใต้ระบบความสัมพันธ์ลักษณะเครือญาติ เพื่อนบ้าน หรืออาศัยความสัมพันธ์ส่วนบุคคล นำมายึดโยงการจัดการกลุ่มเฉพาะกิจดังเช่นที่กล่าวมาข้างต้น ซึ่งการจัดการดังกล่าวทำให้สมาชิกที่อยู่ด้วยกันมีความรู้สึกเป็นกันเองและมีความอิสระในการดำเนินการ ทำให้กลุ่มสามารถวางแผนและจัดการตามกำลังและศักยภาพของตนเองได้ เกิดเป็นทั้งข้อดีและข้อเสียในคราวเดียวกันที่พบในการจัดการกลุ่มลักษณะเช่นนี้

3. การวางแผนการผลิต พบว่า กลุ่มไม่มีการวางแผนการผลิต เนื่องด้วยการผลิตเป็นการจัดการตามความเหมาะสมและความพร้อมของผู้ทอเสื่อแต่ละราย จึงไม่นิยมวางแผนการผลิต เมื่อสอบถามไปถึงความรู้ด้านการวางแผนการผลิต ได้แก่ การวางแผนองค์กรและการจัดการ แผนการผลิต แผนการตลาด และแผนการเงินนั้น จากการสัมภาษณ์เชิงลึกได้สะท้อนให้เห็นปัญหาของการวางแผนการผลิต คือ “การไม่มีความรู้เกี่ยวกับการดำเนินการ” เนื่องจากผู้ทอเสื่อต่างให้เหตุผลว่าการผลิตเสื่อนั้น ชาวบ้านต่างเลือกใช้ต้นผืนเป็นวัตถุดิบที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ซึ่งสามารถเก็บเกี่ยวได้ปีละหนึ่งครั้ง ทำให้ไม่สามารถกำหนดระยะเวลาของ

การผลิตที่แน่นชัดได้ จึงทำให้ผู้ทอเสื้อส่วนใหญ่ไม่ดำเนินการและไม่เห็นความสำคัญในการดำเนินการดังกล่าว นอกจากนี้ จากการสนทนากลุ่มร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมการจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพื่อช่วยเหลือการส่งเสริมการเขียนแผนธุรกิจพบว่า กลุ่มผู้ที่สนใจประกอบอาชีพทอเสื้อได้เข้าร่วมการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดทำแผนธุรกิจเพื่อรับการคัดสรรสุดยอดหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ไทยประจำปี (การคัดดาว OTOP) เท่านั้น

4. การจัดการผลิต พบว่า สภาพปัญหาของการจัดการผลิตสามารถอธิบายได้ตามระบบห่วงโซ่อุปทาน (Supply Chain) ประกอบด้วย

วัตถุดิบ การผลิตเสื้อผ้ามียุควัตถุดิบที่สำคัญ นั่นก็คือ “ต้นผืน” ชาวบ้านนิยมนำเอาต้นผืนที่เป็นวัชพืชที่มักขึ้นตามแปลงเกษตรที่มีน้ำชุ่มชื้น ซึ่งเก็บเกี่ยวลำต้นมาใช้ในการผลิตเสื้อ นามามัดรวมกันไว้มีขนาดประมาณหนึ่งกำมือ และใช้ดอกไม้ไผ่มัดบริเวณปลายลำต้น และนำไปผึ่งแดดจนแห้ง เพื่อป้องกันการเกิดเชื้อราในลำต้นของผืน และนำมัดเส้นผืนที่แห้งแล้วไปเก็บไว้ในที่ที่มีอากาศถ่ายเทได้สะดวก และนำไปย้อมสีเพื่อให้มีสีสันที่สวยงาม เป็นการเตรียมเส้นผืนไว้สำหรับการใช้ในการทอเสื้อขั้นต่อไป นอกจากนี้ยังมีอุปกรณ์ที่เรียกว่า “ก๊อเสื้อ” เป็นอุปกรณ์ที่สำคัญที่ใช้ในการทอเสื้อ “ฟืม” เป็นอุปกรณ์ที่ใช้ในการทอกระทบเส้นผืนให้มีความแน่นบนผืนเสื้อซึ่งใช้ร่วมกับก๊อ และ “ไม้สอดเส้นผืน” เป็นอุปกรณ์ที่ใช้สอดเส้นผืนเข้าไประหว่างเส้นด้ายหรือเชือกฟางหรือเชือกไนลอนที่ทอไว้บนก๊อ และอุปกรณ์อื่น เช่น เชือกไนลอน สีย้อม กรรไกรหรือมีด ขี้ผึ้งหรือเทียนไข เป็นต้น

การจัดหาวัตถุดิบ ผู้ทอเสื้อจะเป็นผู้รับผิดชอบจัดหาวัตถุดิบในการผลิตเอง โดยวิธีการเตรียมต้นผืนนั้น ชาวบ้านจะไปตัดต้นผืนสดและทำการคัดเลือกต้นผืนที่มีขนาดเท่ากันไว้ด้วยกัน จากนั้นจะนำต้นผืนที่ตัดแล้วมาทำให้เป็นเส้นเล็ก ๆ โดยใช้มีดแหลมปลายคมแล้วนำมีดมาผ่าแฉกให้แห้ง แล้วจึงมัดเป็นมัดรอการย้อมสี ซึ่งวิธีการเตรียมเส้นผืนนี้สามารถช่วยลดต้นทุนการซื้อวัตถุดิบจากภายนอกชุมชนอีกด้วย และการซื้อเส้นผืนจากเพื่อนบ้าน ทั้งนี้ชาวบ้านมีการกำหนดราคาขายกันเองภายในชุมชน คือ เส้นผืน 1 มัดใหญ่ (มีมัดเล็กจำนวน 10-12 มัด) ราคา 100-150 บาท และหากเป็นเส้นผืนที่ผ่านการย้อมสี ราคามัดละ 180-200 บาท

การออกแบบผลิตภัณฑ์และการทอเสื้อผืน เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดความแตกต่างของการทอเสื้อ หมายรวมถึงการย้อมสีคราม การสร้างลวดลายบนผืนเสื้อ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

(1) การย้อมสีเส้นผืน สำหรับการย้อมสีของเส้นผืนจะใช้วิธีการต้มในน้ำร้อนที่มีส่วนผสมของสีเคมีสังเคราะห์ ซึ่งสามารถจัดหาได้จากการซื้อสีย้อมผ้าตามตลาดโดยทั่วไป (สีย้อมผ้า ตราทะพพนม ซองละ 10 บาท) นำมาช้ย้อมเพื่อเพิ่มสีสันให้แก่เส้นผืน โดยชาวบ้านนิยมเลือกสีย้อมที่สดใส เช่น สีเขียว สีฟ้า สีเหลือง สีแดง สีม่วง สีส้ม สีชมพู เป็นต้น ซึ่งมีวิธีการย้อมด้วยความร้อนจากการใช้ไฟต้มเส้นผืนกับสีที่เตรียมไว้เพื่อให้ได้สีย้อมที่สม่ำเสมอ หลังจากที่ย้อมเสร็จแล้วจะทำการล้างเส้นผืนด้วยน้ำเปล่า และนำเส้นผืนดังกล่าวไปผึ่งแดดจนแห้ง เมื่อแห้งดีแล้วก็นำมามัดรวมกันโดยแยกเป็นแต่ละสีเพื่อเตรียมไว้สำหรับการทอเสื้อต่อไป

(2) การสร้างลวดลายบนผืนเสื้อ เป็นการกำหนดลวดลายโดยผู้ทอจะเป็นผู้ออกแบบลวดลายการทอเสื้อที่เกิดจากการเรียนรู้จากวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งเป็นการถ่ายทอดจากภูมิลำเนาในการทอลวดลายจากการสานเส้นผืนธรรมชาติ และเส้นผืนที่ผ่านการย้อมสีให้เกิดเป็นลวดลายบนผืนเสื้อเมื่อมีการทอ ทั้งนี้ลวดลายที่ชาวบ้านนิยมทอกันเป็นการทอเพียงสลับเส้นผืนที่ต่างสีกันเท่านั้น เพื่อให้เกิดลวดลาย โดยใช้วิธีการนับจำนวนเส้นผืนในการทอ เช่น ทอด้วยเส้นผืนธรรมชาติ 5 เส้น และสลับทอด้วยเส้นผืนที่ย้อมสีแดง จำนวน 3 เส้น สลับไปมาเช่นนี้ จนเสื้อได้ขนาดความกว้าง 70 เซนติเมตร ยาว 2 เมตร (ความกว้างและยาวจะขึ้นอยู่กับขนาดของเส้นผืนที่ชาวบ้านเก็บมาได้ในแต่ละครั้ง) หรือมีการทอสลับสีที่ละเส้น และมีการทอลายตารางหมากรุกเท่านั้น ทั้งนี้สภาพปัญหาการผลิตเสื้อผืนที่สำคัญนั้น พบว่า มีข้อจำกัดอยู่ 2 ประการ คือ “ข้อจำกัดของวัตถุดิบ (เส้นผืน)” ที่ต้องอาศัยการเก็บเกี่ยวเพียงปีละหนึ่งครั้ง ทำให้วัตถุดิบไม่เพียงพอต่อการผลิตเสื้อจำนวนมาก และ “ขาดการออกแบบลวดลายที่สวยงาม” ส่งผลให้ผู้ทอไม่สามารถผลิตเสื้อที่มีลวดลายที่หลากหลายและสวยงามได้

5. การพัฒนาผลิตภัณฑ์ พบว่า สภาพปัญหาของการพัฒนาผลิตภัณฑ์ในกลุ่มของผู้ทอเสื้อนั้น ไม่มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากเสื้อผ้านั้นเป็นการเพิ่มมูลค่าให้แก่ผลิตภัณฑ์ ทั้งนี้ พบว่า ขาดการแปรรูปผลิตภัณฑ์ ขาดการออกแบบบรรจุภัณฑ์ และขาดการเขียนตำนานผลิตภัณฑ์ อันมีสาเหตุมาจากหลายประการด้วยกัน อาทิ ผู้ทอเสื้อขาดทักษะในการออกแบบผลิตภัณฑ์ ขาดแรงงานช่างตัดเย็บ และขาดจักรเย็บผ้าที่เป็นอุปกรณ์สำคัญในการแปรรูปผลิตภัณฑ์ อีกทั้งกลุ่มไม่มีการจัดทำตำนานผลิตภัณฑ์ ซึ่งผู้ทอเสื้อต่างไม่ทราบถึงขั้นตอนการเขียนตำนานผลิตภัณฑ์ ขาดทักษะในการเลือกใช้ภาษาที่สละสลวย จึงไม่สามารถนำมาถ่ายทอดเป็นตำนานได้

6. การตลาด ในด้านการจัดการตลาดของผลิตภัณฑ์จากเสื้อผืน ได้แก่ การกำหนดราคา ช่องทางการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ และการส่งเสริมการขาย มีรายละเอียด ดังนี้

การกำหนดราคา พบว่า ส่วนใหญ่ผู้ทอเสื้อมีการกำหนดราคาซึ่งพิจารณาจากการคำนวณต้นทุนในการผลิต ได้แก่ ค่าใช้จ่ายในการจัดซื้ออุปกรณ์สำหรับการผลิต และราคาของเสื้อที่ขายตามท้องตลาดทั่วไป เช่น ขนาดความกว้าง 70 เซนติเมตร ยาว 2 เมตร ย้อมสี ราคาผืนละ 100-150 บาท ขนาดความกว้าง 70 เซนติเมตร ยาว 2 เมตร ย้อมสีในการทอ ราคาผืนละ 180-200 บาท เป็นต้น

ช่องทางการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ พบว่า ช่องทางการจำหน่ายสินค้า ได้แก่ “การจำหน่ายตามครัวเรือนที่มีการทอเสื้อ” ซึ่งสามารถพบได้ง่ายโดยทั่วไปและนิยมทำการซื้อขาย ณ สถานที่การผลิตเสื้อผ้อ และ “การจำหน่ายตามตลาดในชุมชน” ส่วนใหญ่แล้วมักพบเห็นการวางจำหน่ายตามร้านค้าชุมชนภายในหมู่บ้าน ซึ่งผู้ซื้อจะเป็นชาวบ้านในชุมชนและชาวบ้านในหมู่บ้านใกล้เคียง

การส่งเสริมการขาย พบว่า ผู้ทอเสื้อแต่ละรายไม่มีการส่งเสริมการขาย ทั้งนี้เนื่องจากขาดความรู้เกี่ยวกับการดำเนินการดังกล่าว และมองว่าไม่มีความสำคัญในการนำมาใช้ในการหาตลาดได้จริง อนึ่ง จากการสนทนากลุ่มกับผู้ทอเสื้อผ้อในหมู่บ้าน พบว่า ปัญหาด้านการตลาดที่ผู้ทอเสื้อกำลังเผชิญอยู่ นั่นก็คือ การขาดตลาดในการวางจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่มั่นคง เนื่องจากผลิตภัณฑ์ที่ผลิตนั้น ไม่มีเอกลักษณ์ ไม่ดึงดูดใจผู้บริโภค จึงทำให้ไม่สามารถนำไปวางขายตามตลาดในระดับตำบล หรือตามงานเทศกาลของจังหวัดได้

7. การประชาสัมพันธ์ พบว่า กลุ่มผู้ทอเสื้อต่างประสบปัญหาเกี่ยวกับการขาดความรู้ด้านการประชาสัมพันธ์ที่ถูกต้อง เนื่องจากการประชาสัมพันธ์ต้องใช้รูปแบบออนไลน์จึงจะทำให้ผู้ซื้อสามารถเข้าถึงข้อมูลของผลิตภัณฑ์ได้ง่ายยิ่งขึ้น แต่ในทางกลับกัน พบว่า ผู้ทอเสื้อส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุไม่สามารถดำเนินการดังกล่าวได้

8. การเงิน พบว่า กลุ่มไม่มีการดำเนินการด้านการเงิน เนื่องจากกลุ่มไม่ได้มีการรวมตัวกันจึงทำให้ไม่สามารถวางระบบกลไกเพื่อดำเนินการเกี่ยวกับการระดมทุน การกำหนดค่าธรรมเนียมของการเป็นสมาชิกกลุ่ม ตลอดจนกลุ่มไม่สามารถดำเนินการทางธุรกรรมกับทางสถาบันการเงินในแหล่งต่าง ๆ ได้ อีกทั้งยังไม่สามารถกำหนดผู้รับผิดชอบในการจัดทำบัญชี เนื่องจากขาดความรู้และไม่มีความเข้าใจในเรื่องการทำบัญชีที่เป็นระบบ จึงทำให้กลุ่มผู้ทอเสื้อไม่มีการดำเนินการในส่วนนี้

9. การจัดทำบัญชี พบว่า ผู้ทอเสื้อบางรายได้มีการดำเนินการเกี่ยวกับการจดบันทึกรายรับ รายจ่าย และหนี้สินของส่วนตัว และได้ให้ความสำคัญในการจัดทำบัญชีอย่างเป็นระบบ เนื่องจากไม่มีความรู้ในการจัดทำบัญชีที่ถูกต้อง มีการจัดทำบัญชีแบบง่าย โดยมีวิธีการจดบันทึกรายละเอียดยกในสมุด เพื่อบันทึกรายละเอียดยกของค่าใช้จ่าย เช่น ค่าวัตถุดิบ อุปกรณ์ ค่าจ้าง และค่าใช้จ่ายต่าง ๆ จดบันทึกจำนวนรายการผลิตภัณฑ์ที่ผลิตได้ (ราคาต้นทุน) จดบันทึกการขาย จำนวนและราคาของผลิตภัณฑ์เท่านั้น

องค์ความรู้ใหม่

จากสภาพปัญหาของการพัฒนากลุ่มอาชีพทอเสื้อผ้อตามแนวคิดวิสาหกิจชุมชน กรณีศึกษาบ้านบอน ตำบลนาโพธิ์ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร โดยแยกพิจารณาการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนทั้ง 9 ประเด็น ได้แก่ การจัดตั้งกลุ่ม การจัดการกลุ่ม การวางแผนการผลิต การจัดการผลิต การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การตลาด การประชาสัมพันธ์ การเงินและการจัดทำบัญชีนั้น จากข้อมูลดังกล่าวสามารถนำมาอธิบายแนวทางการพัฒนากลุ่มอาชีพให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน อันเป็นการส่งเสริมการดำเนินงานของกลุ่มอาชีพชุมชน ตามลำดับขั้น ดังนี้

ลำดับแรก “**กิจกรรมต้นน้ำ (Upstream)**” เป็นแนวทางการพัฒนาที่เกี่ยวข้องใน 3 ประเด็น คือ การจัดตั้งกลุ่ม การจัดการกลุ่ม และการวางแผนการผลิตนั้น เป็นส่วนที่สำคัญอย่างยิ่งในการเริ่มดำเนินงานกลุ่มที่ควรต้องตระหนักและให้ความสำคัญต่อการจัดการเพื่อให้เกิดรูปแบบของการบริหารจัดการกลุ่มที่ชัดเจนที่จะส่งเสริมการรวมกลุ่มอาชีพ การกำหนดโครงสร้างหน้าที่และความรับผิดชอบ การวางกฎระเบียบข้อบังคับเพื่อใช้ในการดำเนินการกลุ่ม ตลอดจนการระดมทุนเพื่อใช้เป็นเงินทุนสำหรับดำเนินงานต่าง ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับการวางแผนการผลิตโดยการกำหนดไว้ในแผนธุรกิจที่เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

ลำดับสอง “**กิจกรรมกลางน้ำ (Midstream)**” เป็นแนวทางการพัฒนาเพื่อการดำเนินการเกี่ยวกับการจัดการการผลิต การพัฒนาผลิตภัณฑ์ และการตลาด โดยเน้นการออกแบบกระบวนการผลิต การจัดการทั้งวัตถุดิบ กระบวนการและผลิตภัณฑ์ ส่งเสริมการแปรรูป ควรส่งเสริมการออกแบบผลิตภัณฑ์และการเลือกใช้ชนิดของวัสดุที่นำมาทดแทนการผลิตเสื้อมีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น เช่น พลาสติก เส้นใยธรรมชาติจากต้นกก ต้นไผ่ และต้นธูปฤาษี เพื่อก่อให้เกิดสินค้าหรือบริการที่สามารถสร้างรายได้ให้แก่ผู้ประกอบการอาชีพ ทั้งนี้ในการดำเนินการควรได้รับการสนับสนุนงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อจัดการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ ได้แก่ อบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการออกแบบและพัฒนาจากวัสดุในท้องถิ่นและวัสดุสมัยใหม่ เพื่อให้สมาชิกชุมชน

สามารถออกแบบพัฒนาผลิตภัณฑ์ในรูปแบบที่แปลกใหม่และทันสมัยได้ อันเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่ม ทำให้กลุ่มอาชีพสามารถผลิตผลิตภัณฑ์ได้หลากหลายรูปแบบมากยิ่งขึ้น ตลอดจนการพัฒนาเครื่องหมายทางการค้าและบรรจุภัณฑ์ที่มีการสร้างเรื่องราวของผลิตภัณฑ์ เพื่อสร้างจุดขายให้แก่สินค้า สร้างการรับรู้ และสร้างความน่าจดจำให้แก่ผลิตภัณฑ์ชุมชน

ลำดับสาม “กิจกรรมปลายน้ำ (Downstream)” ในขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการผลิตสินค้าหรือบริการที่สำคัญนั้น จำเป็นต้องมีการวางแผนเพื่อพัฒนาด้านการประชาสัมพันธ์ ควรได้รับการช่วยเหลือในการให้ความรู้ผ่านการอบรมการใช้สื่อทางสังคมออนไลน์ ได้แก่ Website Facebook Line Instagram E-mail และ QR-Code เพื่อใช้เป็นช่องทางการประชาสัมพันธ์แบบใหม่ของกลุ่ม สำหรับการจัดการทางการเงิน ควรมีแนวทางในการพัฒนาด้านการเงินด้วยการระดมทุนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การจัดตั้งระบบการออมทรัพย์เพื่อการผลิตหรือกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ขึ้น เพื่อใช้ในการบริหารจัดการของกลุ่ม และการจัดทำบัญชี ควรได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานต่าง ๆ เพื่ออบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดทำบัญชีที่ถูกต้อง และควรมีการสร้างทายาทรุ่นใหม่มาทำบัญชีเพื่อจัดทำรายงานทางการเงินของกลุ่มในอนาคต อันเป็นข้อค้นพบใหม่ของการวิจัยที่ควรเสนอเป็นแนวทางแก่การพัฒนาของกลุ่มอาชีพเพื่อเสื่อผือต่อไปในอนาคต

สรุป

ปัญหาของการดำเนินการจัดตั้งกลุ่มเพื่อพัฒนาอาชีพทอเสื่อผือนั้น พบว่า ผู้ทอเสื่อมีการรวมกลุ่มกันตามธรรมชาติ โดยอาศัยลักษณะความสัมพันธ์แบบเครือญาติ เพื่อนบ้านเป็นกลไกสำคัญในการร้อยรัดสมาชิกผู้ทอเสื่อรายอื่น ๆ ในการร่วมกันทำกิจกรรม และนิยมดำเนินการในช่วงหลังฤดูการเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตร อันเป็นภาพสะท้อนการใช้ทุนทางสังคมที่สำคัญต่อการเสริมสร้างการรวมกลุ่มของผู้ทอเสื่อในรูปแบบไม่เป็นทางการ ซึ่งเป็นข้อค้นพบที่คล้ายคลึงกับงานวิจัยของ พรชัย ศุภวิทิตพัฒนา และคณะ (2564) อีกทั้งการส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มอาชีพเหล่านี้จำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือจากผู้นำชุมชน หน่วยงานภายในท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล สำนักงานพัฒนาชุมชน หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ เพื่อประสานงานระหว่างชุมชน สำหรับการสนับสนุนการจัดตั้งกลุ่มซึ่งสอดคล้องกับงานของ วิภาวี กฤษณะภูติ (2556) และ เอมอร แสนภูวา (2559) เป็นต้น

การจัดหาวัตถุดิบสำหรับผลิตเสื่อผือ พบว่า ต้นผือเป็นวัชพืชที่สามารถเจริญเติบโตได้ดีตามแหล่งน้ำตามธรรมชาติ และสามารถเก็บเกี่ยวเฉพาะช่วงฤดูฝน ส่งผลให้ชุมชนมีการใช้ประโยชน์จากวัตถุดิบดังกล่าว ในการนำมาพัฒนาเป็นเสื่อผือเพื่อใช้ในครัวเรือน ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติท้องถิ่นด้วยการนำทุนทางด้านชีวภาพ และภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมของชุมชนมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ที่สามารถสร้างรายได้ สร้างอาชีพให้แก่ผู้คนในชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ อนันต์ คติยะจันทร์ และคณะ (2564) แต่ในทางกลับกันวัตถุดิบดังกล่าวก็เป็นข้อจำกัดที่ทำให้ชุมชนไม่สามารถวางแผนการผลิตได้อย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม สมาชิกกลุ่มต่างได้มีการทดลองเพาะพันธุ์ต้นผือ และทดลองปลูกต้นผือในพื้นที่หมู่บ้านเพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนวัตถุดิบ

เกี่ยวกับปัญหาที่สำคัญของการพัฒนาอาชีพทอเสื่อผือ ผลการวิจัย พบว่า กลุ่มชาตผู้นำในการดำเนินการอย่างต่อเนื่องขาดอุปกรณ์ที่จำเป็นต่อการผลิตเสื่อ จึงส่งผลให้กลุ่มไม่สามารถดำเนินการจัดตั้งกลุ่มได้ ขาดการระดมทุนจากสมาชิก ขาดการวางแผนการผลิตและขาดการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ แต่ผลการวิจัยกลับ พบว่า ผู้ทอเสื่อได้ดำเนินการการผลิตเสื่อและเก็บไว้ในครัวเรือนอย่างต่อเนื่อง และจะนำผลิตภัณฑ์ที่ได้มารวมกลุ่มกันเพื่อจำหน่ายเฉพาะกิจตามงานเทศกาลท้องถิ่นเท่านั้น ส่งผลให้ผลิตภัณฑ์ไม่เพียงพอต่อการจำหน่าย อีกทั้งปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่ง นั่นก็คือ วัตถุดิบ (ต้นผือ) ไม่เพียงพอต่อการผลิต ซึ่งนำไปสู่ปัญหาอื่น ๆ ตามมา อย่างไรก็ตาม หลังจากทีกลุ่มอาชีพดังกล่าวได้รับการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการวางแผนการจัดการกลุ่มแล้วก็ได้เห็นถึงความสำคัญของการดำเนินการแต่คงต้องใช้ระยะเวลาในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อวางแผนการจัดการกลุ่มอย่างเป็นรูปธรรมตามแนวคิดวิสาหกิจชุมชนต่อไปในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 จากผลการวิจัย พบว่า การพัฒนาส่งเสริมการจัดการกลุ่มอาชีพทอเสื่อ กรณีศึกษาบ้านบอน ตำบลนาโพธิ์ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร ตามการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ควรมีนโยบายเกี่ยวกับการเสริมสร้างความเข้าใจที่เกี่ยวข้องกับสำคัญของการจัดตั้งกลุ่ม การจัดการกลุ่ม การวางแผนการผลิต การจัดการผลิต การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การตลาด การประชาสัมพันธ์ การเงินและการจัดทำบัญชี โดยให้การสนับสนุนอย่างต่อเนื่องเพื่อขับเคลื่อนให้กลุ่มอาชีพสามารถดำเนินการต่อไปได้

1.2 จากผลการวิจัย พบว่า แนวทางการจัดการกลุ่มอาชีพควรเน้นการพัฒนาการจัดการกลุ่มอาชีพตามรายประเด็นของแนวทางการจัดการวิสาหกิจชุมชนทั้ง 9 ประเด็น เพื่อการค้นหาสภาพปัญหาและอุปสรรค การสร้างเสริมเครือข่ายและพัฒนาความร่วมมือภายในพื้นที่เพื่อหนุนเสริมการจัดการกลุ่มอาชีพ ทั้งนี้ เพื่อให้เข้าใจความแตกต่างของแต่ละบริบทของชุมชน ก่อให้เกิดความเข้าใจประเด็นการพัฒนาและจัดการทุนชุมชนได้อย่างเหมาะสม เป็นการส่งเสริมการดำเนินงานของกลุ่มอาชีพชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการออกแบบนวัตกรรมเพื่อพัฒนาและส่งเสริมกลุ่มอาชีพตามลำดับกิจกรรมตั้งแต่ระดับต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

จากผลการวิจัย พบว่า กลุ่มอาชีพทอเสื้อ ยังคงประสบกับปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับการจัดการ เช่น ไม่มีการรวมกลุ่มอาชีพอย่างเป็นทางการ ไม่มีการวางแผนการผลิต ไม่มีการจัดทำแผนธุรกิจ ขาดการพัฒนาและออกแบบผลิตภัณฑ์ ขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการประชาสัมพันธ์ในรูปแบบออนไลน์ ขาดเงินทุนหมุนเวียนและไม่มีการจัดทำบัญชีที่เป็นระบบ ถึงแม้ว่าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่างได้เข้ามาหนุนเสริมในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว สำหรับการวิจัยในครั้งต่อไปควรทำวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อค้นหาปัญหาและความต้องการร่วมกันกับกลุ่มโดยเฉพะอย่างยิ่งในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับปัญหาข้างต้นเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว ควรมีกระบวนการพัฒนาและส่งเสริม ได้แก่ การค้นหาสภาพปัญหาและอุปสรรค การสร้างเสริมเครือข่ายและพัฒนาความร่วมมือภายในพื้นที่เพื่อหนุนเสริมการจัดการกลุ่มอาชีพ ก่อให้เกิดความเข้าใจความแตกต่างของแต่ละบริบทของชุมชน เพื่อดำเนินการพัฒนากลุ่มอาชีพอื่น ๆ ได้อย่างเหมาะสม

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ที่ได้ให้ทุนสนับสนุนการวิจัยสำหรับบุคลากรสายสนับสนุนวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร จากงบประมาณเงินรายได้ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2565

เอกสารอ้างอิง

- กรมการพัฒนาชุมชน. (2560). *แนวทางการจัดตั้งและพัฒนากลุ่มอาชีพ*. กรุงเทพฯ: สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน
- กรมการพัฒนาชุมชน กลุ่มงานส่งเสริมสัมมาชีพชุมชน.
- กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย. (2564). *โครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP)*. เข้าถึงได้จาก <http://cdd.go.th/content/service/otop-one-tambon-one-product>. 12 ตุลาคม 2564.
- กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม. (2565). *ยุทธศาสตร์กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม 4 ปี (พ.ศ. 2553-2556)*. เข้าถึงได้จาก <http://strategy.dip.go.th/tabid/71/Default.aspx>. 14 เมษายน 2565.
- พรชัย ศุภวิทิตพัฒนา และคณะ. (2564). การศึกษาการรวมกลุ่มเพื่อสร้างความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนของชุมชนบางกะเจ้า. *วารสารชุมชนวิจัย*, 15(2), 118-130.
- วิภาวี กฤษณะภูติ. (2556). การจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน : การเรียนรู้จากกลุ่มอาชีพทอผ้าไหมและทอผ้าฝ้ายในจังหวัดขอนแก่น. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 30(1), 165-188.
- _____. (2559). *การจัดการวิสาหกิจชุมชน*. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- อนันต์ คติยะจันทร์ และคณะ. (2564). การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย. *วารสารมหาจุฬานาครธรรม์*, 8(1), 187-200.
- เอมอร แสงภูวา. (2559). *บทบาทของผู้นำชุมชนในการมีส่วนร่วมสร้างความมั่นคงตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา กรณีศึกษา อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ*. รายงานการวิจัย. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า.
- อุทิศ ทาหอม และคณะ. (2558). *ทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนบ้านตามา จังหวัดบุรีรัมย์*. *วารสารการจัดการสิ่งแวดล้อม*, 11(2), 44-59.